

Бібліографічні посилання

1. **Богинский В. Е.** Система тактических приемов допроса подозреваемого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. Е. Богинский. – Х., 1980. – 16 с.
2. **Звонков Б. Н.** Этические аспекты тактики допроса / Б. Н. Звонков // 50 лет советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. – Л., 1972. – С. 56–59.
3. **Карнеева Л. М.** Тактика допроса / Л. М. Карнеева, А. Н. Васильев. – М., 1970. – 112 с.
4. **Коновалова В. Е.** О психологическом воздействии при расследовании преступлений / В. Е. Коновалова // Вопросы судебной психологии. – М., 1971. – С. 70–78.
5. **Коновалова В. Е.** Основы юридической психологии : учебник / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – 2-е изд. – Х. : Одиссей, 2006. – 352 с.
6. **Коновалова В. О.** Проблеми логіки і психології у слідчій тактиці / В. О. Коновалова. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1965. – 140 с.
7. **Лушечкина М. А.** Роль психических состояний обвиняемого в тактике допроса / М. А. Лушечкина // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. – 1982. – № 3. – С. 75–82.

Надійшла до редколегії 05.05.2012 р.

УДК 342.95

П. В. Макушев

Дніпропетровський гуманітарний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Теоретично обґрунтовано основоположність принципів виконавчого провадження в роботі державної виконавчої служби України. Доведено важливість дії цих принципів при виконанні рішень судів та інших юрисдикційних органів, у тому числі майнового характеру.

Ключові слова: державна виконавча служба, принципи виконавчого провадження, примусове виконання рішень.

Теоретически обоснована основоположность принципов исполнительного производства в работе государственной исполнительной

службы Украины. Доказана важность действия данных принципов при исполнении решений судов и иных юрисдикционных органов, в том числе имущественного характера.

Ключевые слова: государственная исполнительная служба, принципы исполнительного производства, принудительное исполнение решений.

Theoretically principles of enforcement proceedings in the State Executive service of Ukraine. Brought the principles of Executive production during the period of execution of decisions of courts and other judicial bodies, including that of property nature.

Key words: State Executive service, principles of Executive proceedings, enforcement of judgments.

Дослідження адміністративно-правової діяльності Державної виконавчої служби (ДВС) в Україні буде не повним без визначення принципів (зокрема, принципів виконавчого провадження), тобто основоположних засад такої діяльності.

На теоретичному рівні під принципами прийнято розуміти головні, концептуальні ідеї, що розкривають сутність предмета чи явища. Принцип (лат. *principium* – основа, початок) – «основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії..., внутрішнє переконання, норма або правило поведінки» [7, с. 366].

Під принципами права А. М. Колодій, О. І. Цибулевська, Н. І. Матузов і А. В. Малько розуміють «основоположні начала, ключові ідеї права, що визначають та виражають його сутність..., об'єктивні властивості права. Вони відображають закономірності суспільного розвитку, потреби даного суспільства» [10; 13, с. 149]. Таке розуміння принципів права ми вважаємо доцільним, якщо зазначені ідеї не відірвані від суспільного життя і належним чином забезпечують його нормативно-правове регулювання.

Значну увагу принципам виконавчого провадження як основній діяльності ДВС України приділено такими вченими, як Ю. В. Білоусов, В. А. Кройтор, М. М. Фролов, Н. М. Ясинок. Так, Ю. В. Білоусов формулює принципи виконавчого провадження як закріплені у правових нормах основні засади, керівні положення, які визначають організацію органів державної виконавчої служби, зміст і спрямованість її діяльності, правовий статус учасників виконавчого провадження [1, с. 16].

Згідно з поглядами В. А. Кройтора, М. М. Фролова, Н. М. Ясинок принципи виконавчого провадження є системою нормативно закріплених основних ідей, положень, що визначають сутність і зміст

правових відносин, які виникають при примусовій реалізації рішень судових та інших юрисдикційних органів [8, с. 38].

На думку В. А. Гурєєва, В. В. Гушина, принципи виконавчого провадження системно-логічної форми державного примусу визначають виражені в правових нормах вихідні положення, що регулюють порядок та утворюють основу всього виконавчого провадження, відображають його сутність, ключові засади та ідеї, закономірності будови й розвитку [2, с. 23–25].

Підсумовуючи висловлене, принципами ДВС вважаємо систему нормативно закріплених основоположних ідей, що відображають сутність, закономірності будови, особливості функціонування й розвитку ДВС щодо здійснення своїх завдань та функцій.

Аналіз чинного законодавства дозволяє виділити дві групи принципів функціонування Державної виконавчої служби:

- загальні (властиві діяльності не лише Державної виконавчої служби, а й інших органів виконавчої влади);
- спеціальні (властиві лише діяльності Державної виконавчої служби).

До загальних принципів належать: верховенство права, законності, правової впорядкованості, системності, гласності, пріоритетності прав громадян, реордінації, субордінації, науковості, комбінування, професіоналізму і компетентності, персональної відповідальності, компетенційності, контролю, неупередженості, плановості.

До спеціальних належать принципи: одноособовості прийняття рішення в конкретному виконавчому провадженні, своєчасності виконання рішень, обов'язковості вимог державного виконавця, повного виконання рішень, безпосередності виконавчої діяльності.

Серед наукових теорій заслуговують на увагу погляди В. А. Кройтора, М. М. Фролова, Н. М. Ясинок щодо значення принципів виконавчого провадження: ці принципи, вважають дослідники, є орієнтиром у нормотворчій діяльності, дозволяють удосконалювати законодавство про виконавче провадження відповідно до основних ідей, дають змогу органам примусового виконання та особам, які беруть участь у виконавчому провадженні, правильно розуміти законодавство про виконавче провадження і застосовувати його згідно із суттю [8, с. 39].

Якщо на функціональних принципах будується адміністративне та адміністративно-процесуальне регулювання діяльності ДВС щодо примусового виконання рішень майнового характеру, то при-

мусове виконавче провадження безпосередньо забезпечується спеціальними принципами, основу яких становить примусовість виконання рішень судових та інших юрисдикційних органів державним виконавцем. До цієї групи принципів належать:

1) *принцип примусового захисту власності та інтересів стягувача*, що базується на застосуванні державним виконавцем заходів адміністративно-правового примусу в ході здійснення виконавчого провадження з метою відновлення майнових прав стягувача. Правовою підставою реалізації цього принципу є Конституція України (ст. 41) [9], Закони України «Про державну виконавчу службу» (ст. 1, 7) [5], «Про виконавче провадження» (ст. 24, 50–66) [3], «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (ст. 7–9) [4], Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 188¹³) [11], Цивільний кодекс України (ст. 3, 182, 316–321), Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 373, 375–377, 379–382) [15], Інструкція про проведення виконавчих дій (п. 5.1–5.14, 6.1–6.3) [12] тощо. Примусовість у контексті аналізованого принципу є процесом адміністративного та адміністративно-процесуального впливу державного виконавця не тільки на боржника, але й на інших учасників виконавчого провадження, у тому числі на державні, колективні й приватні організації – юридичні особи, а також на посадовців (осіб, що здійснюють керівну функцію), які є носіями інформації про власність, майно, фінансовий стан та доходи боржника;

2) *принцип безпосередності примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів*, закріплений ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження» [3]. Він визначає, що примусове виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, у тому числі майнового характеру, здійснюється державними виконавцями районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів ДВС. Як зазначає М. Й. Штефан, винятком із принципу безпосередності є можливість здійснення примусових виконавчих дій іншими органами, організаціями та посадовими особами на вимогу чи за дорученням державного виконавця (ч. 3 ст. 2; ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження»). Зазначені науковцем винятки з принципу безпосередності виконавчого провадження, за логічним розмірковуванням, є опосередкованим виконанням доручень державного виконавця щодо примусової реалізації рішень суду та інших юрисдикційних органів і не входять до змісту цього принципу;

3) *принцип опосередкованості примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів* є важливим, зважаючи на те, що під час виконавчого провадження державний виконавець для захисту прав, свобод та інтересів стягувача адміністративно-правовими засобами впливає на інших суб'єктів, які безпосередньо реалізують рішення суду, опосередковане постановою державного виконавця, впливаючи на майно і доходи боржника. За принципом опосередкованості примусового стягнення майна за рішенням суду чи іншого юрисдикційного органу ДВС фактично делегує повноваження здійснювати стягнення та контроль за надходженням майна та коштів боржника з вирахуванням уповноваженими суб'єктами необхідних за процентною кількістю і якістю окреслених надходжень. Вважаємо таку процедуру позитивною, але в даному випадку виникає проблема здійснення квадроконтролю за виконанням рішення – 1) судом, 2) державним виконавцем, 3) відомчим і надвідомчим контролем, установою чи організацією, яка забезпечує виконання рішення суду, 4) стягувачем;

4) *принцип санкціонованого державного примусу, спрямований на порушення прав боржника, недоторканність житла, право власності*, є, на думку його авторів (С. Я. Фурси і С. В. Щербак) визначальним у формуванні методів виконавчого провадження [14, с. 30]. На наш погляд, актуальність цього принципу полягає в тому, що саме державою в особах суддів, державних виконавців та прокурорів, що здійснюють нагляд за законністю діяльності попередніх, вчиняється примусове виконавче провадження в інтересах стягувача та на його користь із порушенням прав і свобод боржника. Державні гарантії прав і свобод боржника усуваються тільки судом через судові рішення. Одночасно не можемо погодитися з теоретичним обґрунтуванням сенсу та змісту «санкціонованого примусу» вищевказаними авторами в тому, що примус, окрім держави, санкціонується іще й стягувачем [14, с. 30]. Вважаємо, що стягувач уповноважений Законом України «Про звернення громадян» звертатися до державної виконавчої служби з метою задоволення своїх інтересів усупереч інтересам боржника. Санкціонований примус здійснюється тільки державними органами, тобто санкціонується судовою владою від імені держави, а здійснюється примус державним виконавцем. Підкреслимо ще раз: стягувач не може санкціонувати примус відносно боржника державному виконавцеві, оскільки це може зробити тільки держава;

5) *принцип своєчасності здійснення заходів примусового вико-*

нання та виконавчих дій пов'язаний з ідеєю швидкого та якісного здійснення примусового виконавчого провадження і означає, що виконавчі дії та примусові заходи виконавчого провадження повинні виконуватися у встановлені законом строки. Позитивність цього принципу полягає в чіткій, із визначенням конкретних строків, інформаційній взаємодії між державним виконавцем та учасниками виконавчого провадження, а також забезпеченні (за ст. 31 Закону України «Про виконавче провадження» [3]) їх конституційних прав та свобод, зокрема права на відпочинок (ст. 45 Конституції України [9]). Таким чином, момент своєчасності у примусовому виконанні рішень суду майнового характеру конкретно визначається складом юридичних фактів, до яких належать: наявність рішення суду про заборгованість; виконавчий лист та заява стягувача, а також постановою про відкриття виконавчого провадження, складена державним виконавцем і затверджена начальником відділу ДВС. Результатом принципу своєчасності є обов'язковість вилучення в повному обсязі майна боржника в інтересах стягувача;

б) *принцип співвідношення обсягу вимог стягувача і заходів примусового виконання* покликаний забезпечити взаємний баланс прав і законних інтересів стягувача і боржника. Заходи примусового виконання, що застосовуються державним виконавцем, мають бути достатніми для задоволення прав стягувача, але не надлишковими. Указаний принцип означає, що при зверненні стягнення на майно боржника, накладення на нього арешту, здійснення від імені боржника і за його рахунок певних дій примусова діяльність державного виконавця має бути спрямована на задоволення тільки того обсягу вимог стягувача, які визначені рішенням суду чи іншого юрисдикційного органу. Як зазначає О. В. Ісаєнкова, даний принцип спрямований, по-перше, на захист боржника від невідповідних борговим та іншим зобов'язанням виплат, по-друге – на захист права стягувача при значній кількості вимог та недостатності коштів і майна боржника для задоволення всіх кредиторів [6, с. 32];

в) *принцип залучення правоохоронних органів та їх силових структур до примусового виконання рішень* витікає з міжгалузевого принципу координаційної взаємодії і означає, що при примусовому виконанні рішень судів та інших юрисдикційних органів державний виконавець з метою забезпечення громадського порядку має право залучати до їх проведення працівників органів внутрішніх справ (ч. 2–3 ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження» [3]);

8) принцип взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями, державними органами та приватними фірмами при примусовому виконанні рішень судів та інших юрисдикційних органів покликаний, на нашу думку, спростити діяльність судового виконавця та прискорити процес виконавчого провадження. На підставі цього принципу державним виконавцем можуть залучатися до проведення виконавчих дій експерти, спеціалісти, суб'єкти оціночної діяльності, перекладачі, спеціалізовані організації (на тендерній основі) для реалізації майна боржника (ст. 5, 14, 15, 57, 61 Закону України «Про виконавче провадження» [40]), що значно розширює можливості державного виконавця із виконання покладених на нього обов'язків.

Визначені принципи, вважаємо, є основоположними в діяльності державного виконавця з приводу примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, у тому числі й майнового характеру. Одночасно стверджуємо, що у зв'язку з реформуванням процесу державного провадження, зокрема з пропозиціями введення інституту присяжних виконавців, прогнозується поява нових спеціальних принципів виконавчого провадження: добровільності об'єднання, самоврядності, колегіальності, поєднання партнерства та конкурентності з державними виконавцями, креативності примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів.

Значення вищевказаних принципів виконавчого провадження полягає у формуванні основних засад організації та діяльності державної виконавчої служби України у сфері примусового виконання; вони є індивідуалізуючою ознакою правового інституту в галузі адміністративного права, а також Державної виконавчої служби України. За специфікою її діяльності ці принципи є взаємопов'язані, взаємоузгоджені в одній системі, в якій порушення одного з принципів тягне за собою порушення інших.

Бібліографічні посилання

1. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження : навч. посіб. / Ю. В. Білоусов. – К. : Прецедент, 2005. – 192 с.
2. Гуреев В. А. Исполнительное производство : учебник / В. А. Гуреев, В. В. Гушин. – М. : Эксмо, 2009. – 352 с.
3. Закон України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=606-14&pass=4/UMfPEGznhhMkw.Zi8xWmPeHI4Ucs80msh8le6> (13.03.2010).

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15>(13.03.2010).
5. Закон України «Про державну виконавчу службу» від 24.03.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=202%2F98-%E2%F0> (13.03.2010).
6. **Исаенкова О. В.** Исполнительное производство : краткий курс и практикум для студентов и судебных приставов-исполнителей / О. В. Исаенкова. – Саратов : Ай Пи Эр Медиа ; М. : СПС ГАРАНТ, 2009. – 248 с.
7. **Івченко А. О.** Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2001. – 540 с.
8. **Кройтор В. А.** Виконавче провадження : навч. посіб. / В. А. Кройтор, М. М. Фролов, Н. М. Ясинок ; за ред. В. А. Кройтора. – 2-е вид, доробл. і доповн. – Х. : Еспада, 2005. – 232 с.
9. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0> (13.03.2010).
10. **Колодій А. М.** Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 1 – 212-20) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10> (13.03.2010).
12. Наказ Міністерства юстиції від 09.06.1999 р. № 31/5 «Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0364-99&test=4/UMfPEGznhhMkw.Zi8xWmPeH4Ucs80msh8Ie6> (13.03.2010).
13. **Сурилов А. В.** Теория государства и права : учеб. пособие. – К. ; Одеса : Вища шк., 1989. – 439 с.
14. **Фурса С. Я.** Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : наук.-практ. комент. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. – К. : Фурса С. Я. : КНТ, 2008. – 1172 с.
15. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар : у 2 ч. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2004. – Ч. 1. – 692 с.

Надійшла до редколегії 07.05.2012 р.